

Б. ВЕТКОВИЋ:

Задружни пословни савези

ДОСАДАШЊА пракса у раду земљорадничких задруга показала је да су им, поред постојеће мреже пољопривредних организација — савеза, комора и др. као и постојећих пољопривредних установа, нужно потребне и такве организације које би их пословно повезивале и које би, кроз своју пословност, уз низ осталих мјера које се предузимају или ће се предузети у погледу унапређења пољопривредне производње, обезбједиле њихов стални развитак и појачале њихову улогу у области пољопривреде и на селу уопште. Још од раније дискутује се о нужности оснивања пословних задружних савеза, као о организацији која би могла преузети ову функцију, а већ посљедњих дана усвојени су основни принципи на којима треба да почива њихова организација и управљање у њима.

На бази тих усвојених принципа, о савезима може данас да се одређеније говори, поготово о њиховој улози у унапређењу пољопривреде и сарадњи са учлањеним задругама. Пословни савези су нужни задругама у развоју свих пољопривредних грана и у обављању свих дјелатности везаних за њихов развој. Та је нужност већ сада нашла свој одраз у ангажовању постојећих средских задружних савеза, у погледу набавке садница, сјемена, приплодне стоке итд., иако су ови савези чисто организационо-инструкторска тијела. Директно ангажовање савеза у овим пословима било је нужно, јер задруге појединачно нијесу биле у стању да их обаве. Али ова помоћ средских задружних савеза само је један дио послова које треба да врши један сточарски, воћарски или који други задружни пословни савез. Питање унапређења сточарства, на примјер, није везано само за набавку приплодних грла, него и за обезбјеђење довољних количина сточне хране, стварање услова за прераду млијека и других производа као и за њихов пласман. Ако се ради о обезбјеђењу сточне хране, онда се у првом реду поставља питање стварања крмне базе, а то значи да треба засијати веће површине пићним биљка-

ма, повећати родност ливада и побољшати квалитет сијена, извршити нужну мелиорацију пашњака итд. Биће нужно подизање погона за припремање квалитетније хране као и снабдијевање произвођача концентрованом храном, што сама задруга није у стању да учини без сарадње са другим задругама, односно без помоћи задружних пословних савеза кроз које се остварује таква сарадња. Сличан случај је и у воћарству, виноградарству и другим гранама пољопривредне производње.

Питање унапређења пољопривредне производње везано је за подизање објеката за дораду и прераду пољопривредних производа. За њихово подизање потребна су средства, која, иако се лако не обезбјеђују, не би била пресудна за подизање појединих објеката од стране неке задруге, колико могућност коришћења њиховог капацитета, с обзиром на недовољну сировинску базу коју би задруга могла да обезбиједи. Стога су веће објекте у стању да подижу поједини пословни савези, користећи сировине са подручја учлањених задруга, а они би својим капацитетом задовољили њихове потребе у преради одређених производа.

Од колико је значаја постојање пословних савеза може се најјасније видјети кроз њихову улогу коју би имали у организацији откупа пољопривредних производа и њиховом пласману. Ми данас имамо често такву појаву да, и поред несразмјера између понуде и потражње пољопривредних производа, поједине задруге нијесу у стању да пласирају откупљене производе, или бар да то благовремено учине. Још чешћи је случај да се, поред осталог, и због овога не ангажују у откупу онолико колико им дозвољавају друге могућности. Због тога се данас приликом преносења откупа пољопривредних производа на земљорадничке задруге, поред осталих, поставља и проблем пласмана.

Трговинска мрежа у већини случајева није до сада била заинтересована за снабдијевање из локалних извора, па због тога, као и због извјесног потцјењивања могућности тих извора, плашимо се да тај однос неће бити ускоро знатније измијењен. Поред тога, трговинска предузећа посматрају откуп једнострано — кроз задовољење потреба потрошача, а често и кроз неке друге моменте, који су чак и пресуднији од овога, док друга страна питања — повећање производње и стварање услова за то, њих уопште не интересује. Ова околност указује на нужност постојања пословних савеза који ће помоћи задругама у организацији откупа пољопривредних производа и њиховом пласману и који ће гледати на откуп као један од услова за пораст пољопривредне производње. Због тога ће се они ангажовати не само за пласман постојећих вишкова него, прије свега, за повећање тих вишкова свесрдним пружањем помоћи задругама у повећању производње, почев од снабдијевања средствима, у њеној организацији, затим у сортирању, доради и преради и, на крају, у пласирању пољоприв-

вредних производа и њихових прерађевина. У откупу пољопривредних производа може да се појави и један други проблем. Услед привилегованог положаја земљорадничких задруга у откупу, није искључена могућност да поједине задруге искористе тај положај и, умјесто да утичу на стабилизацију тржишта, набијањем цијена дјелују обратном. Таквих штетних тенденција неће бити само у откупу. Пословни задружни савези, који ће чвршће повезивати задруге, онемогућиће овакве и сличне појаве, не дозвољавајући да тежње задруга дођу у сукоб са интересима заједнице.

Потреба постојања задружних пословних савеза биће још већа када се повећа пољопривредна производња, јер њено повећање захтијева више средстава и за потрошњу и за производњу, а са повећањем тржних вишкова, који ће нарасти на бази повећане производње, настаће и већи проблем пласмана. Сама задруга, без сарадње са организацијама као што су пословни савези, не би била у стању да изврши обимнију размјену добара између села и града.

Ово неколико примјера јасно указују на нужност постојања задружних пословних савеза.

О организацији ових савеза моћи ће да се детаљније говори када буду донесени прописи, односно када буде извршена одговарајућа допуна Уредбе о земљорадничким задругама. Али ми већ можемо одређено да говоримо о принципима њихове организације и управљања.

Пословни задружни савези су друштвене привредне организације које послују као привредне установе, на бази друштвених средстава. Добровољно их организују задруге са одређеног подручја по гранама пољопривредне производње (за сточарство, воћарство итд.) у циљу унапређења одређене гране пољопривредне производње и развијања социјалистичких односа на селу. Према томе, савези су организације специјализоване по одређеним пољопривредним гранама.

Своје задатке савези остварују преко задруга — чланица, као и својим ангажовањем или непосредним учешћем у пољопривредној производњи, доради, преради и промету пољопривредних производа као и у развијању активности задруга у економском повезивању са земљорадницима, уз истовремено јачање социјалистичке својине у њима. У ту сврху савези организују у свом саставу потребне службе за унапређење дотичне гране, као и погоне и пословне јединице за обављање разних дјелатности везаних за пољопривредну производњу, а које сама задруга није у стању да обави. Као што се види, пословни савез се ангажује у свим дјелатностима које су везане за развој једне одређене гране чијим се унапређењем бави савез.

Из структуре савеза се уочава да он своје послове не врши преко предузећа него преко погона и пословних јединица, које раде у његовом саставу. Када ће бити нужно да се један погон, односно јединица, издвоји из састава савеза не одлучује обим посла, вриједност основних средстава и број радне снаге, него то колика је веза између оваквог погона или јединице са пољопривредном производњом. Све док они служе унапређењу пољопривредне производње, послују у саставу савеза. Погон који се издвоји из састава савеза, практично кида сваку везу са њиме и третира се у сваком погледу као и свако друго општедруштвено предузеће.

Пословни савези су правна лица, али нијесу самостални у смислу самосталности задруга или привредних предузећа. Послујући за задруге, они стоје у њиховој служби, а уколико не би испуњавали њихове оправдане захтјеве, задруге могу донјети одлуку о његовој ликвидацији. То даје гаранцију да пословни савези не могу поћи путем постојећих предузећа средских задружних савеза, који су такође основани с циљем унапређења привреде задруга, а у првом реду пољопривредне производње, али које су економски инструменти, у ситуацији немогућности јачег везања за задруге и савезе, удаљили не само од задруга него и од својих оснивача — савеза.

Савези у принципу не остварују добит, али уколико се појави, онда се расподјела врши по прописима који важе за сва друга предузећа истоврсне дјелатности.

У пословним савезима влада друштвено управљање. Аналогно органима управљања у другим задружним организацијама, вјероватно ће и њихови органи бити управни одбор и скупштина. За разлику од органа самоуправљања у предузећима, органе управљања у савезима сачињаваће претставници радног колектива погона и пословних јединица савеза, претставници чланица савеза и претставници средског савеза земљорадничких задруга — ако се ради о пословном савезу у оквиру среза, односно главног задружног савеза републике, уколико се ради о пословном савезу основаном за потребе задружних организација са подручја два или више срезова, односно читаве републике. Овакав вид управљања онемогућиће евентуалну тенденцију пословних савеза да се претворе у неку самосталну организацију, јер он је уствари предуслов да савез ради за своје чланице и у интересу унапређења пољопривредне производње. Но, то не значи да ће радници у савезима изгубити она своја права која имају у предузећима гдје постоје органи радничког самоуправљања.

Пошто се пословни савези оснивају по специјалности — за поједине гране пољопривредне производње, то значи да на подручју једног среза може бити више пословних савеза. Али, у једном срезу може бити истовремено више и истоврсних по-

словних савеза, што зависи од развијености поједине пољопривредне гране. Тако се може десити да на подручју једног среза, поред осталих пословних савеза, постоје, на примјер, два сточарска или воћарска савеза итд.

Сви пословни савези са подручја једног среза укључују се у срески савез земљорадничких задруга као основни. Веза среског задружног савеза и учлањених пословних савеза неће бити формална — само кроз чланство, него ће се остваривати кроз учешће среског савеза у управљању пословним савезима као и кроз заједничко доношење плана за унапређење пољопривредне производње. Таква веза биће још једна гаранција да ће пословни савези да раде на остварењу задатака које су преузели приликом свог оснивања.

Срески савези земљорадничких задруга (основни) и даље би постојали као организационо-инструкторска тијела, са нешто можда измијењеном улогом. Они би обједињавали рад земљорадничког задругарства на свом подручју и пружали организациону и другу помоћ пословним савезима и земљорадничким задругама ради њиховог јачања. И даље би остала дужност ових савеза: брига о уздизању кадрова, старање о ревизији задружних организација, претстављање земљорадничких задружних организација у срезу пред државним органима, установама, привредним удружењима итд.

Аналогно оваквој допуни мреже постојећих савеза у срезовима оснивањем пословних савеза предвиђа се могућност оснивања пословних савеза у оквиру републике. У овакве пословне савезе учлањивали би се пословни савези из срезова као и оне земљорадничке задруге које су нарочито заинтересоване за развој појединих грана, ако на подручју среза не постоје одговарајући пословни савези.

У погледу организације и управљања као и односа према чланицама и према главном задружном савезу републике, важе исти принципи као и код пословних савеза у оквиру среза.

У дискусији о задружним пословним савезима, дошло је до изражаја мишљење да би требало у оним срезовима гдје је неразвијена пољопривреда, реорганизовати постојеће среске задружне савезе у пословне. На тај начин би они, поред данашњих послова које обављају као организационо-инструкторска тијела, вршили за рачун својих чланица и све оне послове које обављају поједини пословни савези у оквиру среза. Не зна се да ли ће бити ово мишљење усвојено, па је рано доносити закључке каква би организација савеза одговарала нашим условима: специјализовани пословни савези или срески задружни пословни савези. Претпостављамо да би у више случајева дошла до изражаја потреба реорганизације среског задружног савеза,

ако је тај избор добро употријебљен, неголи оснивање пословних савеза.

Оснивањем пословних савеза поставиће се питање будућег рада предузећа среских задружних савеза. Уколико је рад неког предузећа усмјерен на унапређење пољопривредне производње у првом реду, онда ће се такво предузеће, ако се сагласи његов колектив, и пословни савез припојити савезу и постати његов погон, односно пословна јединица. Међутим, ако предузеће није везано својим радом за унапређење пољопривредне производње, онда га не треба припајати. Такво предузеће убудуће би радило као и свако друго општедруштвено предузеће. Такође је дошло до изражаја мишљење да би се пословним савезима могла припајати и општедруштвена предузећа која се баве дорадом, прерадом или прометом пољопривредних производа.

Принципи организације пословних савеза, управљања и њиховог пословања уопште, конкретизоваће се у прописима који су пред доношење. Иако оснивање пословних савеза, а поготово реорганизација постојећих среских задружних савеза, уколико то прописи предвиде, изгледа наоко једноставно, ипак ће, по доношењу ових прописа, бити потребно дуже времена за проучавање могућности њиховог оснивања, како не би убрзани рад нанео непотребне штете, па чак и извјесне поремећаје у привреди задружних организација, а тиме и у привреди уопште.